

De zomer van de Grauwe Vliegenvangers

Maria Ilgen

Het was half mei, de babyroosjes bloeiden al op het balkon en de dagen waren al echt warm, toen ik bij mij thuis in Paderborn bezoek kreeg uit tropisch Afrika, van ver bezuiden de equator. Het was een elegant, onopvallend grijsbruin vogeltje, dat charmant en met de gratie van een kleine fee op de punt van een bamboestokje ging zitten, dat ik in de bloembak op het balkon had vergeten. Hij kwam telkens weer, ging op het stokje zitten en keek helemaal niet schuw naar binnen of verrichtte van deze uitkijkpost uit ware kunstvluchten, om insecten te vangen. Stilzitten kon hij blijkbaar niet, want voortdurend wipte hij op zijn dunne pootjes en trok met zijn vleugeltjes, alsof hij ieder ogenblik opnieuw wilde wegvliegen. Niets scheen zijn kleine pientere ogen te ontgaan en wanneer hij eenmaal op een langsvliegend insect afstevende, miste hij hem bijna nooit.

Mevrouw Maria Ilgen heeft met dit verhaal meegedongen aan de literatuurwedstrijd voor senioren (Bundesweiter Literaturwettbewerb für Senioren) 'Alt und Jung gemeinsam - Ein Gewinn für uns alle' die was uitgeschreven door het Duitse Bundesministerium für Familie und Senioren te Bonn.

Bij de sluiting van het inzendingstermijn op 15 januari 1993 bleken circa vijfduizend bijdragen voor de wedstrijd te zijn ontvangen. Minister Hannelore Rönch dankte Maria Ilgen schriftelijk voor haar inzending en hoewel zij niet in de prijzen viel, ontving zij een oorkonde. Tevens ontving de schrijfster het verzoek van het Institut für Bildung und Kultur E.V. te Remscheid om haar verhaal te mogen opnemen in het archief van het Haus der Geschichte te Bonn. Mevrouw Ilgen en de redactie van Het Vogeljaar staan al tientallen jaren met elkaar in contact als het om internationale vogelbeschermingsproblemen gaat.

Muscicapa striata, de Grauwe Vliegenvanger, negentien gram licht en over zes- tot tienduizend kilometer hierheen gevlogen, gaf zijn rendez-vous. Hij is één van de laatst aankomende trekvogels, die nog na de zwaluwen, in de lente naar

ons toe komen, om hier in de noordelijke zomer te broeden en de jongen groot te brengen.

Hij trekt, net als de zwaluwen, met de 8,9-isotherm in de lente vanuit het zuiden naar ons toe, maar terwijl de zwaluwen zich met de micro-organismen in de lucht, het aëroplankton kunnen voeden, dat bij deze luchttemperatuur aanwezig is, moeten de vliegenvangers eerst volop vliegende insecten in de lucht aantreffen, omdat ze daar stuk voor stuk op jagen. Pas wanneer de muggen dansen en vliegen en kevers uitzwermen, ziet men de Grauwe Vliegenvanger, zoals hij 'stuntvliegend' op buit jaagt; en pas als hij er is, kunnen wij zingen: 'alle vogels zijn er al...'

Het was een 'zij', zoals later bleek, die daar steeds weer op het bamboestokje in de bloembak zat. De inspanning en vermoeienis van de meer dan vier weken durende reis waren haar niet aan te zien. Waar zou ze nou toch zijn gestart: Zambia, Zimbabwe, Zaïre, Kenia, de Okavangodelta, Mozambique of zelfs Zuid-Afrika? In de buurt van Johannesburg vond men eens een Grauwe Vliegenvanger die als juveniel in West-Finland was geringd.

Bezoek uit tropisch Afrika. Omdat Grauwe Vliegenvangers graag op vooruitstekende takjes en stokken zitten, lijden ze in de landen rond de Middellandse Zee grote verliezen doordat ze met lijnstokjes gemakkelijk zijn te vangen. Foto: Maria Ilgen.

Dat 'zij' nu precies mijn balkon als nestplaats had uitgezocht, merkte ik pas, toen ze haar nest van mos en dunne grassprietjes al bijna klaar had. Als 'halve' holenbroeder kon zij met mijn kunstnesten niets beginnen, maar op een of andere geheimzinnige manier moet ze toch wel hebben begrepen, dat haar nest bij mij op het balkon heel welkom was, hoewel er nog zo'n vierentwintig zelfde balkons van ons huizenblok voor het uitkiezen waren.

Zo bouwde ze haar eigen nest eenvoudig tussen de onbewoonde pimpelmezenestholte en het eigenlijk hier niet passende en slechts proviso- risch opgehangen huiszwaluwnest, maar wel veilig voor regen en noodweer en de al- tijd roofzuchtige Eksters, die in de nabije bomen steeds weer nesten plunderden.

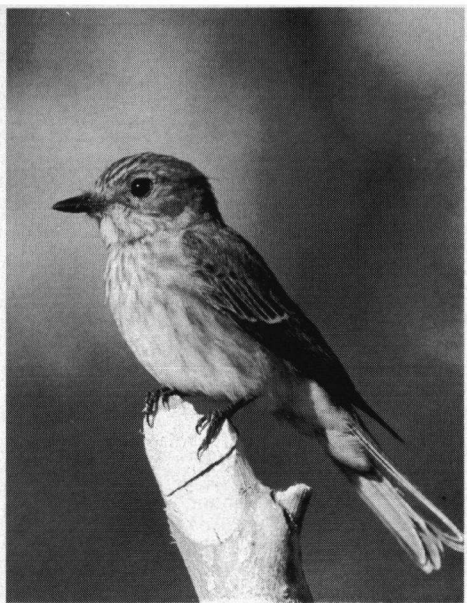
Ze bouwde het nest alleen. 'Hij' kwam pas toen alles kant en klaar was; maar toen was hij een trouwe beschermer en bezorgde partner en later ook een liefdevolle en zorgzame vader.

Met Pinksteren ging het vliegenvangerswijfje vast op het nest zitten om te broeden. Van af dit ogenblik was het balkon verboden terrein voor mij. De vogelouders in spe maakten mij dit, scheldend vanaf de dakrand, duidelijk. Ik heb dat gerespecteerd en het zo met hen geregeld, dat ik alleen 's avonds in broedpauzes naar mijn bloemen ging. Als dank kreeg ik, zij het door de gesloten balkondeur en gordijnen eerbiedig ge- scheiden, een eersterangs plaats in het ge- zinsleven van de Grauwe Vliegenvangers.

Terwijl moeder zat te broeden, zat vader op ge- zichtsafstand van het nest op de rand van een huis. Van hier uit hield hij voortdurend de omge- ving van het nest in het oog en ving vanaf deze 'kansel' ook insecten. In de broedpauzes loste hij zijn wijfje soms af en ging zo nu en dan zelf voor korte tijd op het nest zitten.

Hoewel de Grauwe Vliegenvangers doorgaans niet als bijzonder schuw bekend staan, bleken mijn zomergasten heel schuw te zijn en reeds de geringste beweging van de gordijnen voor de open balkondeur maakte ze opgewonden. Ik liet de deur dus maar dicht. Alleen het teleobjectief werd geduld of de 'eenogige' kijker, wanneer die tussen de gordijnen door loerde.

Precies op twee juni, 's middags kwamen na een broedtijd van twaalf dagen de vogelkinderen ter wereld. Moeder zat op de nestrand en voerde heel kleine insecten helemaal onderin het nest. Naar aard en aantal van de snavelbewegingen te oordelen moesten het wel vijf jongen zijn die ze daar voerde, maar je kon er nog niets van zien. De zelfde middag kwam ze samen met vader- vliegenvanger bij het nest, aan wie ze blijkbaar de kinderen voorstelde. Van dat ogenblik af, was hij de meest onvermoeibare en zorgzame vader, die je je kunt voorstellen. Zonder pauze was hij op insectenjacht en kwam ongeveer om de mi- nuut bij het nest. Eerst gaf hij zijn wijfje het ge- vangen insect en die gaf het door aan de jongen. Het weer was koud en moeder vliegenvanger moest op de twee eerste dagen de vogeltjes voortdurend onder de vleugels nemen. Maar daarna ging ook zij ijverig mee op insectenjacht. Steeds kwam ze met een mug of een kever in de

Pas als de muggen dansen en vliegen en kevers uitzwermen, ziet men de Grauwe Vliegenvanger.
Foto: Mies Koks.

snavel terug. Op de derde dag kon je voor 't eerst een opgesperd bekje boven de nestrand zien uitsteken, piepklein, roze, het kop- je nog bijna kaal met een paar dunnen witte donspluisjes. Tussen het voeren door ging de moeder weer op het nest zitten om de naakte hummeltjes te warmen. Er vielen onweersbuien met hagel en storm, maar nu bleek het nest zich op de juiste plaats te bevinden. Het lag zo be- schermd dat het droog bleef.

De jongen groeiden zo snel, dat men dagelijks het verschil kon zien. De frequentie van de voer- beurten nam steeds toe en de beide ouders wa- ren voortdurend iedere dag meer dan zestien uur in de weer, om ze allemaal hun buik vol te geven. Donsveren en pennen groeiden snel en weldra zag je ook de kleine oogjes over de nestrand gluren.

Zoals terecht werd vermoed, bestond de kinder- schare uit vijf altijd hongerige snaveltjes, een be- trekkelijk grote familie dus, want normaliter bestaat een broedsel uit slechts drie of vier jonge vliegenvangers.

In het nest werd nu vrolijk geravot, zoals op een kleuterschool, maar er heerste ook discipline. Het jong dat het laatst was gevoerd, draaide zich steeds om, leverde bij de wachtende ouder zijn pakketje uitwerpselen in en verdween dan in het uiterste hoekje. Zo kwamen ze allemaal aan de beurt.

De happen voer waren soms zo groot, dat ze niet in de opengesperde kleine snavel naar binnen gingen. Weliswaar voeren Grauwe Vliegenvan- gers altijd maar één insect, maar eens kwam de vader met een hele meikever, die hij vergeefs een jong in de opengesperde snavel probeerde te proppen. Het ging eenvoudig niet, het insect was te groot. Wat deed hij? Hij haalde de meike- ver weer uit de snavel van de een, die er bijna in was gestikt, en stak hem in de geopende snavel van het volgende jong. En dat jong speelde het werkelijk klaar, dat grote stuk te verwerken.

Er was ook voedsel dat werd geweigerd, dikke

blauwzwarte bromvliegen. Ze moesten wel heel walglijk smaken, want zodra de voerende ouder weer weggevlogen was, spuwden de jongen deze brommers met een grote boog weer uit. Ik vond er later meer dan een dozijn van op de grond onder het nest. Het deed denken aan kinderen die niet van spinazie houden.

Reeds na een paar dagen werd het al nauw in het nest. Maar vijftien dagen moeten de jongen het erin uithouden. 't Was een wonder om te zien, hoe in deze zo korte tijd de zintuigen ontwaken en de aangeboren eigenschappen zich allengs ontplooiën. Met het groeien van de veren begonnen de kleintjes zich te poetsen en hun veertjes te verzorgen.

Omdat het volle nest zo nauw was, was dat niet altijd gemakkelijk en enige keren moest je wel vrezen, dat één van de jongen er uit zou vallen. Maar ze hebben daar zeker een 'beschermengel' voor, want steeds vonden ze hun evenwicht weer en rolden terug in het nest.

Ze leerden ook bang te zijn. Wanneer de Eksters in de buurt waren en hun ouders hun waarschuwend 'tsie, tsiek', lieten horen, terwijl ze de aandacht van de Eksters van het nest afleidden en op zichzelf vestigden, dan doken de kleintjes diep in het nest en verstijfden tot één roerloze donsbal.

Na tien dagen waren ze echte kleine 'teenagers' geworden en ze begonnen belangstelling voor de omgeving te krijgen. De sprieten in het nest trokken hun aandacht. Ze begonnen te spelen en wanneer er een vlieg binnen hun gezichtsveld kwam, volgden vijf paar ogen synchroon de vlucht van het insect. Maar om het te vangen, daar was nog wat tijd voor nodig.

Intussen hadden ze alle vijf volledig de veren van het jeugdkleed en ook van uiterlijk waren ze al te onderscheiden.

De zeventiende juni, de vijftiende dag dus nadat ze uit het ei gekropen waren, moest de grote dag worden, waarop ze hadden gewacht en waarop hun zorgeloze vogeljeugd voorbij was.

De sprong in het leven - eerst waren het er twee, die hem omstreeds het middaguur waagden. Ze vlogen al heel goed en meteen in de richting van de nabije bomen waaruit hun ouders altijd met het voer kwamen.

Drie bleven er eerst nog achter. Er was plaats gekomen en het was nu heel gezellig in het nest. De ouders drongen ook niet aan, maar wel moesten ze hun aandacht nu verdelen. Aan de ene kant, was die gericht op de uitgevlogen jongen, die zich hadden verspreid en steeds op een andere plek zaten te piepen; aan de andere kant zaten daar die drie nog in het nest. Tegen 17.00 uur verlieten toen ook zij het kleine 'home' van hun jeugd. Eerst bleven ze nog bij elkaar. Ze maakten eerst eens een tussenlanding op mijn balkon en gingen op de balustrade vlak tegen elkaar aan zitten, net als in het nest, maar nu in een voor hen nog vreemde wereld. Je kon het aan hun bange kijken zien.

Hoe moedig en energiek ze in het nest ook op dit uitvliegen hadden gewacht, zo verloren voelden ze zich nu. De ouders kwamen nog wel om voer te brengen, maar nu moesten ze om iedere hap

Mijn balkon werd als nestplaats uitgekozen tussen de pimpelmezenkast en een provisorisch opgehangen hulazwaluwnest.

Foto: Maria Ilgen.

roepen. Na ongeveer twee uur vlogen twee van de drie jongen ineens naar de bomen toe. Benjamin bleef achter. De kleine voelde zich nu helemaal verlaten. Maar plotseling, het liep al tegen de avond, werd de wil om te leven over hem vaardig en hij vloog weg.

Nu waren ze allemaal weg. Het nest was leeg, het bamboestokje in de bloembak stond er verlaten bij. Zouden ze het halen? Want nu pas begon namelijk de moeilijkste tijd van hun jonge leven. Ze konden al wel vliegen, maar om het vangen van insecten te leren, zijn wel echte vliegkunstenaars nodig. Daarom worden de jonge Grauwe Vliegenvangers dan ook nog ongeveer twintig dagen door hun ouders geleid. Vliegenvangers vangen hun voedsel alleen maar in de vlucht en slechts in de uiterste nood pakken ze zittende insecten. Vervolgens moeten ze hun jeugdkleed nog kwijt en krijgen dan na de rui van de kleine veren het verenkleed van de volwassen vogels. En dan komt het erop aan, om insecten te vangen en krachten te verzamelen, want reeds eind augustus moeten ook onze jonge vogels klaar zijn voor de grote reis tot in het zuiden van Afrika. Toen ik nog met weemoed dacht aan de nu uitgevlogen vogeltjes toen ik na drie dagen ook hun fijne contactroepjes uit de bomen niet meer hoorde, kon ik nog niet vermoeden, dat mijn grauwevliegenvangerverhaal nog een tweede hoofdstuk zou krijgen.

In de eerste dagen van juli, dus twee weken na het uitvliegen van het eerste broedsel, zat plotseling het vliegenvangerswifje weer op het stokje in de bloembak op het balkon en inspecteerde

ook het lege nest. Op 4 juli kwam ze weer. Zouden deze bezoeken misschien een nieuw legsel betekenen? Er kwamen vele vragen bij mij op. Tot aan 7 juli hadden de oude vogels de eerste groep jongen eigenlijk moeten (be)geleiden en die twintig dagen waren nog niet om. Zou soms van de vijf jongen het er niet één hebben gehaald? Zou het tweede broedsel al niet te laat in het jaargetijde vallen? Wat er zich in de volgende dagen en weken evenwel qua precieze 'timing' afspeelde, deed mij paf staan. Moeder natuur geeft geen enkel uur cadeau.

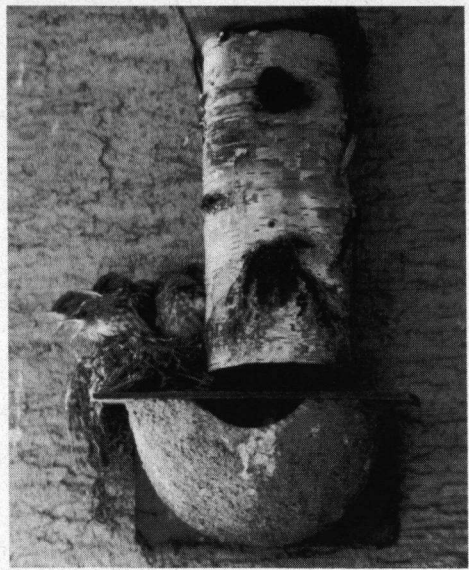
Op vijf juli, dus, op de achttiende dag na het uitvliegen van het eerste broedsel lag er weer een bruingspikkeld eitje in het nest. Het door de grote kinderschare behoorlijk toegetakelde nest was nog niet gerepareerd, maar dat zou later gebeuren. Nu past het nog niet in het tijdschema. Toen ik de volgende middag keek, zat mevrouw de Grauwe Vliegenvanger al weer vast op het nest te broeden. Een tweede ei werd dus 6 juli gelegd, en terwijl er op de morgen van 7 juli nog een derde ei bijkwam was het broeden al begonnen. Vader Grauwe Vliegenvanger moest zeker wel contact met het eerste broedsel hebben, want hij verscheen slechts zelden en had ook zijn uitkijkpost op de hoek van het huis nog niet weer betrokken. Men zag hem slechts zo nu en dan zijn wijfje voeren, wanneer zij voor broedpauzes naar de nabije bomen toevloog.

Op 19 juli kropen de jongen van het tweede legsel uit het ei, drie in getal zoals verwacht. Alles verliep zoals bij de eerste keer en toch anders, op een of andere manier met meer ervaring, geroutineerder, niet zo gejaagd als de eerste keer. Ook vogelouders lijken ervaring te krijgen.

Ze maakten een veel rustiger indruk en leken niet zo onder druk te staan als bij het eerste broedsel. Drie vogelkinderen vereisten natuurlijk ook niet zoveel inspanning als vijf eeuwig hongerige snavels. Maar ook de tijd was immers al veel korter geworden. Een maand na de langste dag was het 's morgens en 's avonds al weer een uur minder licht. Dit was ook van invloed op de dagelijks voertijd. Drie jongen waren daarom juist het goede aantal en passend bij de nieuwe situatie. Ook de voerbeurten verliepen rustiger dan de eerste keer. De drie jongen hadden veel meer plaats in het nest dan de vijf broers en zusters van het eerste broedsel. Zo duurde het enige dagen langer voordat het eerste snavelkje boven de nestrand zichtbaar werd.

De vader had ook zijn uitkijkpost op de hoek van het huis weer betrokken, evenwel niet zo constant als de eerste keer. Vaak vloog hij weg en was op jacht in de boomkruinen. Moeder zat soms heel lang op het nest op aflossing en hulp bij het voeren te wachten. Later, toen de kleintjes groter werden, voerde hij weer vlijtig mee, alsof ook hij wist, dat nu iedere dag telde om de vogeltjes snel groot te laten worden.

En wederom bespaarde de natuur tijd. Terwijl de nestelingsperiode van het eerste legsel vijftien dagen duurde en het uitvliegen zich spontaan en zonder haast voltrok, lokte moeder Vliegenvanger de drie jongen van het tweede broedsel reeds dertien dagen nadat ze uit het ei gekomen

Twee nestjongen zijn zopas gevoerd maar de andere drie jongen zijn nog hongerig.
Foto: Maria Igen.

waren uit het nest weg. En ze waren toch nog helemaal niet zo groot en vol durf als de eerste vijf. Twee dagen verschil in uitkomen van het ei betekenen voor een nestvogel al een duidelijk verschil in grootte. Naar hun grootte te oordelen, mocht men verwachten dat ze vier of vijf augustus zouden uitvliegen, maar reeds op de morgen van de tweede augustus zaten alle drie hummels op de nestrand en moeder lokte met doordringende kreten vanaf het bamboestokje. Deze keer kon ik niet profiteren van een hele vrije dag, want andere plichten riepen mij weg van mijn logeplaats en zo kon ik het uitvliegen niet waarnemen. Toen ik 's middags terugkwam was het nest leeg. Zouden ze allemaal goed weggekomen zijn?

Ik stapte naar buiten, het balkon op, in de hoop misschien de contactroepjes van de jongen uit de nabije bomen nog te horen. Nog terwijl ik de oren spitste en probeerde de bekende zachte geluidjes te horen, vloog plotseling nog een van de vogeltjes van het balkon af de bomen in. Dat was zeker de benjamin geweest, die de hele dag achter een bloempot had gezeten. Net als de andere broers en zusters kon hij al heel goed vliegen. Vier dagen lang hoorde ik nog de contactgeluiden van de kleintjes en ook de vogelouders zag ik meermalen in de boomkruinen op insecten jagen.

Toen was het stil. De broedtijd van alle vogels was nu afgelopen. Ook de gevaarlijke Eksters waren er niet meer en zo mag men hopen, dat de jongen de eerste weken van hun leven goed en wel zijn doorgelopen, dank zij hun zorgzame ouders en de zo precieze 'timing' van moeder natuur.

Op de morgen van de veertiende augustus zag ik de familie Grauwe Vliegenvanger voor 't laatst. Het waren drie vogels, en met de kijker kon ik zien, dat één van hen een geruide hals had. Dat was dus een van de jongen geweest.

In oktober worden ze weer in Zuid-Afrika verwacht. Welke route zouden ze nemen, 'mijn' vlie-

genvangens? Ik neem aan, de zuidwestroute, want ornithologisch onderzoek heeft aangetoond, dat het gebied tussen de twaalfde en veertiende graad oosterlengte een scheidingslijn vormt, die voor de vliegenvangers van ons land de trekweg naar het zuiden in een oostelijke trekroute over de Balkan en een westelijke over het Iberisch schiereiland deelt. Alleen vogels die tussen de twaalfde en veertiende lengtegraad ter wereld komen, nemen vaak de 'TGV' naar het zuiden. Zoals vele trekvogelsoorten probeert ook de Grauwe Vliegenvanger via zogenaamde landbruggen naar Afrika te komen en de grote watervlakte van de Middellandse Zee te vermijden. Hij mijdt eveneens de woestijn gordel van de Sahara. Omdat onze vliegenvangers ongeveer op de negende graad oosterlengte hun jongen hebben grootgebracht, zal voor hen hoogstwaarschijnlijk de zuidwestelijke trekweg de aangegeven route zijn.

Begin september ziet men de trekkende Grauwe Vliegenvangers in Noord-Italië, Zuidwest-Frankrijk en het Iberische schiereiland. Ongeveer in de derde week van september arriveren ze dan komend uit Marokko in Midden- en Oost-Afrika om dan in oktober/november helemaal het zuiden van Afrika te bereiken.

Terwijl ik hier het zomerverhaal van de Grauwe Vliegenvangers opschrijf, moet ik aan de vele gevaren denken, waaraan de trekvogels gedurende hun lange reis zijn blootgesteld. Aan de andere kant van de Alpen, in Italië, Zuid-Frankrijk, Spanje en ook vooral op Malta, wachten de netten en lijnstokken van talloze vogelvangers. De niet-schuwe Grauwe Vliegenvangers, die altijd zo graag op uitstekende takken en stokjes landen, zijn gewoonweg voorbeschikt voor de lijnstokken en netten en lijden daardoor grote verliezen. Wanneer ze toch de jachtgebieden overwonnen hebben, dan moeten ze de steeds breder wordende droogtezones van de Sahel doorstaan en vervolgens de gebieden overleven, waar een bijzonder intensieve chemische insektenverdelging wordt toegepast, alsmede de jachtgebieden van Afrika en zo nog veel meer.

Zo komt het, dat van honderd juvenielen slechts zo'n twee het eerste jaar overleven, dat wil zeggen dat er circa twintig broedsels nodig zijn, opdat twee vogels overleven en de mogelijkheid hebben om in het volgende jaar door nieuw kroost de soort in stand te houden; maar de mens maakt het hun nog steeds moeilijker.

Onderzoek heeft aangetoond, dat een vliegenvanger onder gunstige omstandigheden iets ouder kan worden dan zes jaar. Exacte onderzoeksresultaten over zijn levensduur onder de tegenwoordige slechter geworden milieu-omstandigheden zijn er niet.

■ Maria Ilgen, Jentzschstrasse 16, D-33100 Paderborn, Duitsland
Vertaling drs. H.J.G. Klijn.

Het mannetje zat vaak op de uitkijk. Toen ze waren vertrokken, was het stil.
Foto: Frits van Daalen.

Maar waar werd bewezen, dat de gemiddelde levensduur van een Boerenzwaluw, die onder gunstige omstandigheden een maximale levensduur van vijftien jaar kan bereiken, nu nog maar een gemiddelde levensverwachting van 1,1 jaar heeft, moet men met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid aannemen, dat ook die van de Grauwe Vliegenvanger(s) niet veel langer zal zijn.

Dat wil dus zeggen, dat vandaag de dag een Grauwe Vliegenvanger de grote hoeveelheid gevaren op zijn lange trekweg gemiddeld niet meer dan één keer in z'n leven kan overwinnen. Het is dan ook veeleer onwaarschijnlijk, dat ook ons vliegenvangerspaartje de komende lente nog eens terug zal komen. Dat stemt mij droevig.

Een korte zomer lang mocht ik getuige zijn van een natuurwonder en in zeer korte tijd van vlakbij meebelevens, hoe hooggespecialiseerd vogellevens ontstaat en zich ontwikkelt. Ik wens 'mijn' kleine Grauwe Vliegenvangers duizend sluipdoor-kruipdoor-gaatjes door alle gevaren op hun lange trekroute, opdat ze het mogen halen en volgend jaar mogen terugkomen. Aan de werkelijkheid moet ik daarbij evenwel niet denken. De statistiek van slechts één enkel van de talloze vangstgebieden van Noord-Italië ligt voor mij. Daarin staan voor één herfst 3078 in netten gevangen vliegenvangers geregistreerd.

Een vogeltje, zo klein en zo licht als een gewone brief, maar voor gedachtenloze en genadeloze natuurmaffiosi toch nog altijd groot genoeg om als jachtdoel te dienen - en dat geldt niet alleen voor de Grauwe Vliegenvanger.

Technische gegevens bij de foto's:

De foto's werden gemaakt met een NIKON camera met Nikkor teleobjectief 180 mm f2.8; de foto's in de bomen en op de rand van het huis met extra teleconverter (= tele 360 mm) afstand circa 30 meter.
Gebruikte films: Diafilm Agfa chrome 50RS professional. Alle foto's werden ondanks slecht licht zonder flits gemaakt, om de vogels niet onrustig te maken. Dat ging gedeeltelijk slechts ten koste van extreem grote diafragma's zoals 4 en 2.8.